

Είσοδος και εγκαταβίωση στο Άγιον Όρος

[Γενικά](#) / [Άγιον Όρος](#) / [Γενικά](#)

Γεώργιος Ι. Ανδρουτσόπουλος

Το Άγιο Όρος, αυτοδιοίκητο τμήμα της ελληνικής επικράτειας, διέπεται, ως προς την ύπαρξη, διοίκηση και γενικώς λειτουργία του, από ένα εξαιρετικό και προνομιακό καθεστώς, το οποίο αποτυπώνεται λεπτομερώς στον ισχύοντα Καταστατικό του Χάρτη (εφεξής: Κ.Χ.Α.Ο.) και απορρέει από «*αυτοκρατορικά χρυσόβουλα και τυπικά, πατριαρχικά σιγίλια και σουλτανικά φερμάνια, ισχύοντες Γενικούς Κανονισμούς και αρχαιότατους μοναχικούς θεσμούς και καθεστώτα*». Το καθεστώς αυτό, λόγω των όλως εξαιρετικών ρυθμίσεων που διαλαμβάνει, συνιστά ιδιαίτερη δικαιοταξία, η οποία αναζητά τον δικαιολογητικό λόγο της υπάρξεώς της στην ανάγκη απερίσπαστης και απρόσκοπτης συνέχισης της αθωνικής μοναχικής βιωτής και παραδόσεως. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει κανείς να εξετάσει και τις ειδικότερες ρυθμίσεις που διέπουν την είσοδο είτε για λόγους προσκυνηματικούς είτε με σκοπό την εγκαταβίωση σε κάποια μονή του Αγ. Όρους λαϊκών και ήδη μοναχών στο αυτοδιοίκητο αυτό τμήμα του ελληνικού Κράτους και

οι οποίες, *prima facie*, εισάγουν ενδεχομένως αυστηρό περιορισμό, συνταγματικώς κατοχυρωμένων, ατομικών δικαιωμάτων και, διεθνώς αναγνωρισμένων, θεμελιωδών ελευθεριών.

I. Ιστορική αναδρομή

Σύμφωνα με τις μοναχικές παραδόσεις, που είναι πάντως ανεπιβεβαίωτες, οι πρώτοι αναχωρητές μοναχοί εγκαταστάθηκαν στην αθωνική χερσόνησο ήδη από τον 4ο αιώνα και τα πρώτα και παλαιότερα μοναστικά κέντρα ιδρύθηκαν στην περιοχή από τον Μ. Κωνσταντίνο ή τον Μ. Θεοδόσιο. Ωστόσο, οι πρώτες ιστορικά εξακριβωμένες πληροφορίες για την είσοδο και εγκατάσταση μοναχών στον Άθωνα απαντούν από τον 9ο αιώνα, ενώ ο Ιωάννης ο Κολοβός, μαθητής του ασκητή Ευθυμίου του Νέου, θα ιδρύσει στο δεύτερο μισό του 9ου αιώνα το πρώτο μοναστήρι εκτός Αγ. Όρους, γνωστό ως μονή του Κολοβού, στα όρια της σημερινής Ιερισσού, το οποίο και αποτελεί τον πρόδρομο των μετέπειτα μονών του Άθω. Την ίδια χρονική περίοδο (883) εκδίδεται και το «Σιγίλιο» του Αυτοκράτορα Βασιλείου Α΄ Μακεδόνας το οποίο *απαγορεύει στους μεν ιδιώτες και χωρικούς να ενοχλούν τους αθωνίτες μοναχούς, στους δε ποιμένες να εισάγουν τα ζώα τους για βοσκή στην αθωνική χερσόνησο, θέτοντας τοιουτοτρόπως τον πρώτο, ιστορικά καταγεγραμμένο, περιορισμό αναφορικός με την είσοδο και την ελεύθερη κυκλοφορία στον Άθωνα.*

Σταθμός ωστόσο στην ιστορία του αγιορείτικου μοναχισμού υπήρξε ο ερχομός στον Άθωνα του οσίου Αθανασίου του Αθωνίτη, ο οποίος, με τη βοήθεια του αυτοκράτορα Νικηφόρου Φωκά, ίδρυσε το 963 τη Μεγίστη μονή της Λαύρας και έθεσε τις βάσεις για την ανάπτυξη οργανωμένης, κοινοβιακής μοναστικής ζωής στην αθωνική χερσόνησο. Μετά τη δολοφονία του αυτοκράτορα Νικηφόρου Φωκά, ο διάδοχος του Ιωάννης Τσιμισκής απέστειλε στο Όρος τον μοναχό Ευθύμιο, ηγούμενο της μονής Στουδίου στην Κωνσταντινούπολη, ο οποίος, μαζί με τους άλλους πρόκριτους μοναχούς και ηγουμένους του Άθωνα, συνέταξε και υπέγραψε το Α΄ Τυπικό της Αθωνικής μοναχικής πολιτείας (972), γνωστό και ως «*Τράγος*», το οποίο αποτελεί στην ουσία την καταστατική, ιδρυτική πράξη του αγιορείτικου μοναχισμού, που δεν είναι τίποτε άλλο παρά η επίσημη κωδικοποίηση του τρόπου διοικήσεως, βάσει του ισχύοντος τότε εκεί εθιμικού δικαίου. Η σημασία για την προκείμενη προβληματική του εν λόγω Τυπικού έγκειται στο ότι με αυτό η απαγόρευση εισόδου στην αθωνική πολιτεία επεκτείνεται, πέραν των ζώων, και στα παιδιά, τους αγενείους και τους ευνούχους, οι οποίοι, μόνο σε περίπτωση ανάγκης και με την προηγούμενη συγκατάθεση του Πρώτου και όλων των ηγουμένων του Όρους, μπορούν να εγκαθίστανται σε αυτό και να λαμβάνουν τη

μοναχική κουρά.

Αμέσως μετά τη μονή της Λαύρας ιδρύθηκαν και άλλα μοναστήρια στον Άθωνα και συγκεκριμένα των Ιβήρων, του Βατοπεδίου, του Αγίου Παύλου, του Ξηροποτάμου (όλα τις τελευταίες δεκαετίες του 10ου αιώνα), του Δοχειαρίου, του Εσφιγμένου κ.α., ενώ την εποχή αυτή (11ος αιώνας) αρχίζει η εισδοχή και ξένων μοναχών στο Όρος, με αποτέλεσμα να ιδρυθεί το αμέσως επόμενο διάστημα (μέσα 12ου αιώνα) η ρωσική μονή του Αγ. Παντελεήμονος και λίγο αργότερα η σερβική του Χιλανδαρίου. Αλλά και οι Ρουμάνοι, Μολδαβοί και Ουγγροβλάχοι έρχονται στο Άγ. Όρος τον 14ο αιώνα και εγκαθίστανται στη Λαυριώτικη σκήτη του Τιμίου Προδρόμου και στην Αγιοπαυλίτικη σκήτη του Αγ. Δημητρίου του Λάκκου. Ωστόσο, παράλληλα με την ίδρυση των πρώτων μονών, παρατηρούνται και οι πρώτες παραβιάσεις των απαγορεύσεων που είχαν ήδη τεθεί σχετικώς με την είσοδο και εγκατάσταση στην αθωνική χερσόνησο και είχαν σαφώς αποτυπωθεί στα μέχρι τότε εκδοθέντα Τυπικά, γεγονός το οποίο προκάλεσε την παρέμβαση, μεταξύ άλλων, και του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Νικολάου Γ΄ Γραμματικού (1102-1108) ο οποίος εξέδωσε «*Εντολή*» με την οποία διατάζει «*την άμεση εκδίωξη των Βλάχων βοσκών και των οικογένειών τους από το Άγιο Όρος, εξαιτίας των σοβαρών ταραχών που η παρουσία τους προξενεί στους Μοναχούς. Επίσης, απαγορεύει στους Μοναχούς να επιτρέπουν την παραμονή των παιδιών και αγένειων επί ποινή αφορισμού με την οποία θα πλήττονται εξίσου και αυτοί που θα έχουν σχέση με τους ενόχους*».

Συναφείς απαγορευτικές διατάξεις ή ρυθμίσεις περιοριστικές του δικαιώματος εισόδου και εγκαταστάσεως στον Άθωνα επαναλαμβάνονται και στα μεταγενέστερα Τυπικά της αθωνικής πολιτείας. Έτσι, με τον «*Νόμο και Τύπο*» ή «*Τόμο και Τύπο του Αγίου Όρους και του Πρωτάτου*» του Αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου (1394) που, κατά πολλούς, θεωρείται το Γ΄ Τυπικό του Αγίου Όρους, *απαγορεύεται να δέχονται στο Όρος παιδιά αγένεια και θηλυκά ζώα, ενώ λαϊκός, μετά από τριετή παραμονή σε αυτό, πρέπει ή να καρεί μοναχός ή να φύγει, ενώ με το χρυσόβουλο Τυπικό του Αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄ του Παλαιολόγου (1406), το οποίο εκδόθηκε χωρίς τη συγκατάθεση και τη σύμφωνη γνώμη των αγιορειτών - κι εδώ έγκειται η διαφοροποίησή του με τα προγενέστερα -, αφενός απαγορεύεται στους μοναχούς να δέχονται ευνούχους ή αγενείους ως υπηρέτες ή για δόκιμους μοναχούς, γιατί μια γυναίκα μεταμφιεσμένη σε άνδρα θα μπορούσε έτσι να εισέλθει σε Μονή και αφετέρου ορίζεται ότι δεν πρέπει να βρεθεί ποτέ θηλυκό ζώο μέσα στο Άγιο Όρος, όποια κι αν είναι η πρόσδοός του, για να μην στρέφονται οι οφθαλμοί των μοναχών στη θέα των θηλυκών.*

Το Άγ. Όρος εισήλθε τα χρόνια που ακολούθησαν σε μία εξόχως δύσκολη περίοδο,

αφού το 1430 κατακτήθηκε από τους Οθωμανούς, οι οποίοι, αντί βεβαίως ισχυρών οικονομικών ανταλλαγμάτων, σεβάστηκαν, ως επί το πολύ, το προνομιακό καθεστώς της αθωνικής, μοναχικής πολιτείας, ενώ αξιοσημείωτη υπήρξε κατά τα τέλη του 15ου και τις αρχές του 16ου αιώνα η παρουσία στην περιοχή πολλών Σλάβων μοναχών, οι οποίοι είχαν την αριθμητική υπεροχή σε πολλές μονές. Τα Τυπικά που εκδόθηκαν την περίοδο της Τουρκοκρατίας επαναλαμβάνουν με παρόμοιο σχεδόν τρόπο τα σχετικά με την απαγόρευση εισόδου στη μοναστική πολιτεία του Άθω γυναικών, παιδιών, αγένειων και ευνούχων, επιτάσσουν δε σαφώς στους αγιορείτες την επακριβή και απαρέγκλιτη τήρηση όλων εκείνων των ρυθμίσεων που μέχρι τότε είχαν τοιουτοτρόπως θεσπισθεί.

Το σημαντικότερο πρόβλημα που αντιμετώπισε, μεταξύ βεβαίως και άλλων, η αγιορείτικη κοινότητα μέχρι την απελευθέρωση ήταν η ρωσική διείσδυση στη χερσόνησο. Η μονή του Αγ. Παντελεήμονα και οι Σκήτες του Αγ. Ανδρέα (Σεράι) και του Προφήτη Ηλία υπήρξαν οι κύριοι στόχοι της ρωσικής πολιτικής, η οποία επεδίωκε την κατίσχυσή της μέσω των επισκέψεων στο Όρος υψηλών προσωπικοτήτων από τη Ρωσία και τη μαζική εισροή σε αυτό μοναχών (ήδη από το έτος 1838) και χρημάτων. Έτσι, αν και μέχρι το 1840 τα τρία αυτά μοναστικά καθιδρύματα είχαν ελάχιστους Ρώσους μοναχούς, στο τέλος του αιώνα είχαν μετατραπεί σε αποκλειστικώς ρωσικά. Ωστόσο, αυτή η επιθετική ρωσική πολιτική στο Άγ. Όρος, που είχε ως ανομολόγητη, πλην όμως απώτερη, στόχευση την αλλοίωση του «εθνολογικού» χάρτη του, στα πλαίσια βεβαίως της ιδεολογίας του «Πανσλαβισμού», πενιχρά αποτελέσματα σημείωσε συγκριτικώς με τις υψηλές προσδοκίες τις οποίες είχε καλλιεργήσει, αφού το μόνο που πέτυχε ο Ρώσος πρέσβης στην Κωνσταντινούπολη Ιγνάτιεφ ήταν να αναγνωριστεί, με τη συνθήκη του Αγ. Στεφάνου (1878), από την Υψηλή Πύλη η προνομιακή θέση των τριών ρωσικών μονών στο Άγ. Όρος. Αυτός ο μονοπωλιακός όμως χαρακτήρας των προνομίων που η συνθήκη του Αγ. Στεφάνου αναγνώριζε στους Ρώσους μοναχούς καταργήθηκε με τη συνθήκη του Βερολίνου (13.7.1878), η οποία επεξέτεινε αυτά τα ίδια προνόμια σε όλους ανεξαιρέτως τους αγιορείτες, αδιαφόρως της εθνικής τους καταγωγής.

Το διάστημα μέχρι την απελευθέρωση της αθωνικής χερσονήσου από τον ζυγό του Τούρκου κατακτητή (1912) εκδίδεται, μεταξύ άλλων, από τον Διοικητή της Θεσσαλονίκης Χουσνή Πασά ο Καταστατικός Χάρτης του 1860, ο οποίος όμως έμεινε ανενεργός, αφού συνάντησε την έντονη αντίδραση των ίδιων των αγιορειτών, μιας και εκδόθηκε ερήμην τους. Ωστόσο, παρουσιάζει, έστω και σε θεωρητικό επίπεδο, το δικό του ιστορικό ενδιαφέρον, καθώς με αυτόν εισάγεται για πρώτη φορά το διαμονητήριο, που χορηγείται από τον Καϊμακάμη σε κάθε έναν που θα επιθυμούσε να εισέλθει στο Άγ. Όρος. Την ίδια περίοδο

καταγράφεται εκδήλως και το ανύστακτο ενδιαφέρον του Οικουμενικού Πατριαρχείου, από πνευματικής πάντοτε απόψεως, για την παραμονή, διαβίωση και παρουσία των Αγιορειτών στον Άθωνα, που φτάνει μέχρι του σημείου να εκφράζει την ανησυχία του για την *αθρόα και ανέλεγκτη εγκαταβίωση αλλοδαπών* και τις πωλήσεις κελλιών σε αυτούς, συνιστώντας μάλιστα και τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων, ενώ λίγο πριν ο ελληνικός στόλος καταλάβει το Άγιο Όρος και εκδιώξει από αυτό τον Οθωμανό κατακτητή (2 Νοεμβρίου 1912) το Οικουμενικό Πατριαρχείο κύρωσε, ύστερα από μακροχρόνια επεξεργασία και διαρκείς διαβουλεύσεις, τους «Γενικούς Κανονισμούς του Αγίου Όρους (Άθω) του 1911», οι οποίοι, παρά την, μάλλον βραχύβια, διάρκεια ισχύος τους και τις εγγενείς τους ατέλειες και ελλείψεις, αποτελούν, με τα 246 άρθρα τους, μια σοβαρή κωδικοποίηση των κανόνων, εθίμων και μοναχικών θεσμών του Αγ. Όρους, όπως αυτοί εξελίχθηκαν κατά την υπερχιλιετή ζωή της αθωνικής πολιτείας. Μάλιστα, με τους Κανονισμούς αυτούς του Αγ. Όρους επαναβεβαιώνεται η ισχύς και το περιεχόμενο των προγενέστερων τυπικών του Αγ. Όρους, επομένως και των διατάξεων εκείνων που ορίζουν τα της εισόδου και εγκαταβίωσης σε αυτό, και συγκεκριμένως με το άρθρο 240 καθίστανται υπεύθυνοι οι καθηγούμενοι και οι επίτροποι των μονών *«δια πάσαν αμέλειαν και ολιγωρίαν αυτών περί την αυστηράν τήρησιν και εφαρμογήν των παναρχαίων συνηθειών, εθίμων και ιερών όρων των τυπικών...»*.

II. Ισχύον δίκαιο

1. Ο Κ.Χ.Α.Ο. και το Ν.Δ. της 10/16.9.1926

Μετά τον τερματισμό της οθωμανικής κυριαρχίας στην αθωνική χερσόνησο και μέχρι το 1926, οπότε και οριστικοποιήθηκε το ειδικό, προνομιακό καθεστώς του Αγ. Όρους στα πλαίσια του κυρίαρχου, πλέον, ελληνικού κράτους, η θέση της αθωνικής, μοναχικής πολιτείας στο διεθνές πεδίο ήταν μάλλον απροσδιόριστη. Ωστόσο, μέσα από μία σειρά διεθνών συνθηκών, με τελευταίες αυτές των Σεβρών του 1920 (άρθρο 13) και της Λωζάνης του 1923, και παρά τις παρασκηνιακές μεθοδεύσεις, ιδίως της ρωσικής πλευράς, για διεθνοποίηση της χερσονήσου, αναγνωρίστηκε σαφώς και απεριφράστως η κυριαρχία στον Άθω του ελληνικού κράτους, το οποίο ανέλαβε συγχρόνως την υποχρέωση *«να αναγνωρίση και διατηρήση τα εκ παραδόσεως δικαιώματα και τας ελευθερίας, ων απολαύουσιν αι μη ελληνικάί μοναστηριακαί κοινότητες του Αγίου Όρους, κατά τας διατάξεις του άρθρου 62 της Βερολινείου Συνθήκης της 13 Ιουλίου 1878»*.

Η ανάληψη αυτής της υποχρεώσεως από ελληνικής πλευράς ήταν φυσικό επακόλουθο της εγκαταβιώσεως πλέον στην αθωνική χερσόνησο και στα μοναστικά καθιδρύματά της πλήθους αλλογενών μοναχών, οι οποίοι, αν και μαζικά και, εν πολλοίς, ανεξέλεγκτα εισέρχονταν κατά περιόδους σ' αυτήν, όπως ήδη αναφέρθηκε, γίνονταν δεκτοί «πάνυ ευχαρίστως και λίαν φιλαδέλφως».

Η υπαγωγή του Αγ. Όρους στην κυριαρχία του ελληνικού κράτους, που συντελέστηκε με τις παραπάνω διεθνείς συνθήκες, επέβαλε την αναθεώρηση των ισχυόντων Γενικών Κανονισμών του 1911-1912 και την προσαρμογή τους στα δεδομένα και τις προοπτικές της νέας πολιτειακής καταστάσεως. Έτσι, συστήθηκε στις Καρυές, τον Μάιο του 1924, πενταμελής ιεροκοινοτική επιτροπή που, εντός λίγων ημερών, συνέταξε σχέδιο Κ.Χ.Α.Ο., το οποίο ψηφίσθηκε τον ίδιο κιόλας μήνα (10.5.1924) από την Έκτακτη Διπλή Σύναξη των είκοσι Μονών του. Το σχέδιο αυτό υποβλήθηκε προς έγκριση στην ελληνική κυβέρνηση, η οποία συνέστησε τον Ιούλιο του ίδιου έτους ειδική επιτροπή υπό την προεδρία του Α. ΕΥΤΑΞΙΑ, πρώην υπουργού των εκκλησιαστικών, με αντικείμενο τη μελέτη του υποβληθέντος σχεδίου. Η επιτροπή αυτή ολοκλήρωσε τις εργασίες της πολλούς μήνες αργότερα, οπότε και υπέβαλε προς το υπουργείο των Εξωτερικών σχέδιο ψηφίσματος της Εθνοσυνελεύσεως και νόμου κυρωτικού του Καταστατικού Χάρτη, των οποίων έλαβε γνώση, ως είχε άλλωστε δικαίωμα, το Οικουμενικό Πατριαρχείο που, με ελάχιστες, επουσιώδεις διορθωτικές παρατηρήσεις, ενέκρινε το περιεχόμενό τους. Η Δ' Εθνοσυνέλευση ενέκρινε, χωρίς καμία διαφοροποίηση, το άνω σχέδιο ψηφίσματος, που αποτέλεσε τις διατάξεις 106-109 του θνησιγενούς Συντάγματος 1925/1926, το οποίο καταρτίστηκε από την 30μελή επιτροπή Παπαναστασίου και δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως στις 22 Σεπτεμβρίου 1926, ενώ λίγες ημέρες νωρίτερα, ογδόντα χρόνια από σήμερα (16.9.1926) και επί κυβερνήσεως Γ. ΚΟΝΔΥΛΗ, δημοσιεύθηκε, με την υπογραφή του αποκατασταθέντος Προέδρου της Δημοκρατίας ναυάρχου Π. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗ, το Ν.Δ. 10/16.9.1926 που κύρωσε και συμπλήρωσε τον Κ.Χ.Α.Ο, ο οποίος περιέχει συγκεκριμένες διατάξεις σχετικώς με τις προϋποθέσεις, αλλά και τους περιορισμούς που διέπουν την είσοδο και εγκαταβίωση στην μοναστική πολιτεία του Άθω.

2. Είσοδος για λόγους προσκυνηματικούς

Η είσοδος στο Άγ. Όρος, κληρικών και λαϊκών, γίνεται κατά κύριο λόγο με σκοπό την επίσκεψη και προσκύνηση των μοναστικών καθιδρυμάτων και ασκηταριών του. Ο Κ.Χ.Α.Ο. σχετικώς ορίζει τα εξής:

άρθρο 176: «Πας εισερχόμενος εν Αγίω Όρει, πλην των περιοίκων προσκυνητών, οφείλει να εμφανισθή τη Ιερά Επιστασία, όπως λάβη την άδειαν της επισκέψεως των μονών και εξαρτημάτων καθ' όλου».

άρθρο 173: «Ουδείς αρχιερεύς δύναται να τελέση ιεροπραξίαν εν Αγίω Όρει αν μη η εφοδιασμένος δι' εγγράφου του Οικουμενικού Πατριαρχείου, δηλωτικού του ακωλύτου της ιεροπραξίας και άνευ αδειάς της Ιεράς Κοινότητος ή τινος μονής. Πας δε αρχιερεύς καλούμενος έξωθεν του Αγίου Όρους υπό τινος μονής, δέον να καλήται δια μέσου της Ιεράς Κοινότητος. Πας δε κατώτερος κληρικός οφείλει να έχη τοιούτον έγγραφον της εκκλησιαστικής αυτού αρχής, προς την Ιεράν Κοινότητα» και άρθρο 185 § 2: «...ο δε βουλόμενος να επισκεφθή τας βιβλιοθήκας των ιερών μονών οφείλει να προσκομίση εις την Ιεράν Κοινότητα έγγραφον συστατήριον του επί των Εξωτερικών της Ελλάδος Υπουργείου ή του Οικουμενικού Πατριαρχείου μεθ' ων αύτη απ' ευθείας αλληλογραφεί».

Από την απλή και μόνο ανάγνωση των παραπάνω διατάξεων μπορεί κανείς να οδηγηθεί στις ακόλουθες σκέψεις και παρατηρήσεις σχετικώς με τις προϋποθέσεις επισκέψεως της αθωνικής πολιτείας:

(α) Όλοι όσοι επισκέπτονται το Άγιο Όρος (ημεδαποί και αλλοδαποί, κληρικοί και λαϊκοί) πρέπει απαραίτητως να είναι εφοδιασμένοι με ειδική άδεια, το γνωστό «διαμονητήριο» που χορηγείται από την Ι. Επιστασία. Η ρύθμιση αυτή ισχύει αδιακρίτως τόσο για τους ημεδαπούς όσο και για τους αλλοδαπούς, ακόμα και ετεροδόξους και ετεροθρήσκους, προσκυνητές, καθώς στη διαπίστωση αυτή μας οδηγεί αβιάστως η ίδια η γραμματική διατύπωση του σχετικού άρθρου (άρθρο 176 Κ.Χ.Α.Ο.: «Πας εισερχόμενος εν Αγίω Όρει...»). Άλλωστε, ο όποιος τυχόν περιορισμός θα πρέπει να περιλαμβάνει στο πεδίο ισχύος του ανεξαιρέτως ημεδαπούς και αλλοδαπούς επισκέπτες της αθωνικής πολιτείας, αφού ενδεχόμενη διάκριση αντίκειται καταφανώς στο δικαίωμα της ελεύθερης διακινήσεως που ο συνταγματικός νομοθέτης (άρθρο 5 § 3, 4 Σ.) καθιερώνει εξίσου για Έλληνες και αλλοδαπούς. Μάλιστα, η Ι. Επιστασία έχει, ήδη από το έτος 1993, και προς διευκόλυνση των πολυπληθών προσκυνητών της αθωνικής πολιτείας, θέσει σε λειτουργία γραφεία της στη Θεσσαλονίκη και την Ουρανούπολη όπου προσέρχονται και λαμβάνουν το «διαμονητήριο» όσοι, ημεδαποί και αλλοδαποί, προτίθενται να επισκεφθούν τα μοναστικά καθιδρύματα της αθωνικής χερσονήσου.

(β) Οι κληρικοί που εισέρχονται στο Άγ. Όρος για να προσκυνήσουν, πέρα από το

διαμονητήριο, δεν χρειάζεται να φέρουν μαζί τους οποιοδήποτε άλλο έγγραφο, πλην της περιπτώσεως εκείνης κατά την οποία ο εισερχόμενος κληρικός επιθυμεί να τελέσει κάποια ιεροπραξία.

(γ) Όσοι επιθυμούν να επισκεφθούν τις βιβλιοθήκες των Ι. Μονών πρέπει να προσκομίζουν στην Ι. Κοινότητα σχετική συστατική επιστολή του Υπουργού Εξωτερικών ή του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Έτσι, μέχρι τη δεκαετία του 1950 οι προβλέψεις του Κ.Χ.Α.Ο. για την προσκυνηματική είσοδο στην αθωνική χερσόνησο εφαρμόζονταν με ακρίβεια και συγκεκριμένα τίποτα και κανένας δεν εμπόδιζε όποιον ήθελε να επισκεφθεί τον Άθω να το πράξει, υπό την προϋπόθεση βεβαίως της προηγούμενης χορηγήσεως σ' αυτόν «διαμονητηρίου». Ωστόσο, το 1955, η Διεύθυνση Εκκλησιών του Υπουργείου Εξωτερικών υποχρέωσε, με έγγραφό της που απηύθυνε «*προς πάσας τας Πρεσβευτικές και εμμίσθους Προξενικάς Αρχάς*», τους αλλοδαπούς να ζητούν άδεια επισκέψεως από το Υπουργείο των Εξωτερικών ή τη Γενική Διοίκηση Βορείου Ελλάδος, ενώ επιπρόσθετη άδεια του Οικουμενικού Πατριαρχείου κρινόταν ως απαραίτητη για κάθε κληρικό που επιθυμούσε απλώς ακόμα και να επισκεφθεί την αθωνική πολιτεία, και όχι απαραίτητως να ιερουργήσει σ' αυτήν. Το νέο καθεστώς που η ελληνική πολιτεία αποπειράθηκε, με μάλλον άκομψο και αδόκιμο τρόπο, να εγκαθιδρύσει στον Άθω προκάλεσε σοβαρή ρήξη στις σχέσεις της με τους αγιορείτες, οι οποίοι είδαν στην ενέργειά της αυτή αποτυπωμένη την πρόθεση να θιγεί, εμμέσως πλην σαφώς, το αρχαίο και προνομιακό «αυτοδιοίκητό» τους.

Από την άλλη πλευρά, το έτος 1993, τέθηκαν σε εφαρμογή, με βάση έκθεση που εκπόνησε ιεροκοινοτική επιτροπή, νέες ρυθμίσεις των προσκυνηματικών επισκέψεων ημεδαπών και αλλοδαπών στο Άγιο Όρος, χωρίς ωστόσο οι ρυθμίσεις αυτές να προσλάβουν χαρακτήρα κανονιστικής διατάξεως (άρθρο 6 Ν.Δ. 10/16.9.1926), που προϋποθέτει επικύρωση από τον Υπουργό Εξωτερικών, αρμόδιο για θέματα Αγ. Όρους και έγκριση από το Οικουμενικό Πατριαρχείο για, αμιγώς πνευματικής φύσεως, ζητήματα. Οι ρυθμίσεις αυτές προέβλεπαν, μεταξύ άλλων, (α) τη θέσπιση μέγιστου αριθμού επισκεπτών που θα εισέρχονται ημερησίως στο Άγ. Όρος, ο οποίος θα μπορούσε να αυξομοιώνεται με απόφαση της Ι. Κοινότητας και (β) την ίδρυση γραφείου εξυπηρετήσεως επισκεπτών στη Θεσσαλονίκη, στο οποίο θα δηλώνεται η επιθυμία εισόδου των επισκεπτών και θα καταχωρείται σε σχετικές ημερήσιες καταστάσεις, ενώ επιφυλασσόταν σε κάθε αγιορείτικη μονή το δικαίωμα να δέχεται, όποτε το θελήσει, συγκεκριμένα πρόσωπα για φιλοξενία ή εργασία.

Η εκκρεμότητα αυτή σχετικώς με το «καθεστώς» της προηγούμενης άδειας έλαβε τέλος μόλις το 1998 όταν και δημοσιεύθηκε το Π.Δ. 227/1998 το οποίο ορίζει, στο άρθρο 3 § 2, τα εξής: «Με την επιφύλαξη της υπό στοιχείο γ΄ διατάξεως της προηγούμενης παραγράφου και της διατάξεως του άρθρου 176 Κ.Χ.Α.Ο., η είσοδος στο Άγιο Όρος και η επίσκεψη των Ι. Μονών και των Εξαρτημάτων τους είναι ελεύθερη σε κάθε άρρεν πρόσωπο που κατοικεί, διαμένει ή έχει εισέλθει νομίμως στο έδαφος της ελληνικής επικράτειας». Για τους ορθόδοξους μάλιστα προσκυνητές, ανεξαρτήτως ιθαγένειας, δεν υπάρχει κατάλογος αναμονής, όπως συμβαίνει με τους οπαδούς άλλων δογμάτων και θρησκευμάτων (ετερόδοξους και ετερόθησκους). Η επέμβαση του Διοικητή, και κατ' επέκταση της ελληνικής πολιτείας επί του προκειμένου εξαντλείται, σύμφωνα με το παραπάνω Προεδρικό Διάταγμα (άρθρο 3 § 1 εδ. γ΄), στην έγγραφη αιτιολογημένη αίτηση την οποία μπορεί αυτός να απευθύνει προς την Ι. Επιστασία και να ζητήσει από αυτήν να μην παράσχει άδεια επισκέψεως των Ι. Μονών και εξαρτημάτων τους (διαμονητήριο) σε ορισμένα πρόσωπα, για τα οποία, βάσει των πραγματικών περιστατικών που εκτίθενται στην αίτηση, υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι, εισερχόμενα στην περιοχή του Αγίου Όρους, θα τελέσουν αξιόποινη πράξη σε βαθμό τουλάχιστον πλημμελήματος ή θα παραβιάσουν την απαγορευτική διάταξη του άρθρου 184 Κ.Χ.Α.Ο.

Είναι αλήθεια ότι η πρωτοβουλία αυτή που μπορεί να αναπτύξει ο Διοικητής του Αγ. Όρους αναφορικώς με το εξεταζόμενο ζήτημα μάλλον προτρεπτική ή «συμβουλευτική» μπορεί να χαρακτηριστεί και διόλου αποφασιστική, διότι η έκδοση από αυτόν διατάξεως με την οποία απαγορεύεται η είσοδος στην αθωνική πολιτεία των παραπάνω προσώπων (άρθρο 3 § 1 εδ. γ΄ Π.Δ. 227/1998) ή διατάσσεται η απέλασή τους από αυτήν τελεί υπό την *sine qua non* προϋπόθεση ότι η Ι. Επιστασία θα έχει προηγουμένως κάνει δεκτή τη σχετική εισήγησή του. Επομένως, αυτοί οι οποίοι έχουν, και ορθώς, τον τελευταίο και αποφασιστικό λόγο είναι οι ίδιοι οι αγιορείτες και κανείς άλλος.

3. Είσοδος με σκοπό την εγκαταβίωση

Οι σχετικές ρυθμίσεις του Κ.Χ.Α.Ο. έχουν ως εξής:

άρθρο 6 : «Άπαντες οι το Άγιον Όρος κατοικούντες μοναχοί, οιασδήποτε εθνικότητας και αν ώσιν, λογίζονται ως κεκτημένοι την ελληνικήν υπηκοότητα».

άρθρο 90 : «Ο ηγούμενος μετά της επιτροπής εν τοις κοινοβίοις...ενεργούσι τα της διοικήσεως και διαχειρίσεως αυτής...πλην των γενικωτέρας φύσεως ζητημάτων, οποία είναι...η πρόσληψις δοκίμων, κουρά μοναχών...άτινα δέον να φέρωσιν υπό την κρίσιν της Συνάξεως, αρμοδίας να αποφασίση».

άρθρο 93 : «Δια να καρή τις μοναχός δέον να υποστή δοκιμασίαν ενός μέχρι τριών ετών και να έχη συμπεπληρωμένον το 18^{ον} έτος της ηλικίας αυτού».

άρθρο 94 : «Εκάστη μονή τηρεί ακριβές μοναχολόγιον των εν αυτή μοναχών, εν ω εμφανίζεται εκάστου μοναχού το κατά κόσμον όνομα και επώνυμον, ο τόπος της καταγωγής, η ηλικία, ο χρόνος της προσελεύσεως εις την μονήν και της κουράς αυτού, ο ιερατικός βαθμός, ο της παιδεύσεως αυτού βαθμός και πάσα άλλη αξία λόγου σχετική προς αυτόν πληροφορία. - Ίδιον βιβλίον τηρείται και δια τους δοκίμους της μονής, εν ω αναγράφονται ακριβώς τα καθ' ένα έκαστον αυτών. - Παρ' εκάστη μονή τηρείται επίσης μοναχολόγιον των μοναχών και δοκίμων των υπ' αυτήν εξαρτημάτων κατά τον αυτόν ως ανωτέρω τύπον».

άρθρο 96 : «Ουδενί επιτρέπεται η εκ του Αγίου Όρους έξοδος άνευ εγγράφου αδείας της οικείας μονής, εν η δέον να ορίζηται ο χρόνος της απουσίας και ο λόγος αυτής. Πάσα δε άδεια απουσίας δέον να θεωρήται και υπό της Ιεράς Επιστασίας. Τοις σπουδασταίς δεν δύναται να αρνηθή η μονή την άδειαν απουσίας»

άρθρο 127 : «Πάντες οι μοναχοί των εξαρτημάτων λογίζονται αδελφοί της κυριάρχου μονής εις την οποίαν οφείλουσιν οι γέροντες αυτών να γνωρίζωσιν αμελλητί την πρόσληψιν των δοκίμων, ο χρόνος της δοκιμασίας των οποίων προσμετρείται από της ημέρας της αναγγελίας».

άρθρο 131 § 1 : «Δια την κουράν δοκίμου εξαρτήματός τινος επιβάλλεται η τήρησις των γενικών περί δοκιμασίας και ηλικίας διατάξεων κατά το άρθρον 93 και η προηγουμένη απαιτητήτως άδεια της κυριάρχου ιεράς μονής» και

άρθρο 177 : «Πας μοναχός ή ρασοφόρος μη ανήκων εις μονήν τινα ή εξάρτημα του Αγίου Όρους, αλλά πλανώμενος εν αυτώ, απελεύνηται τη συνδρομή της πολιτικής αρχής υπό της Ιεράς Επιστασίας».

Από την παραβολή των παραπάνω διατάξεων της καταστατικής νομοθεσίας του Αγ. Όρους συνάγονται, *prima facie*, τέσσερις (4), μεταξύ άλλων, βασικές διαπιστώσεις:

(α) Ως προς τις προϋποθέσεις και τη διαδικασία δοκιμής ή κουράς αγιορείτη μοναχού, ο Κ.Χ.Α.Ο. δεν προβαίνει σε καμία διαφοροποίηση μεταξύ ημεδαπών ή αλλοδαπών προσώπων· συνεπώς ισχύουν τα αυτά και στις δύο περιπτώσεις.

(β) Για την εισδοχή και εγκαταβίωση ενός δοκίμου ή ενός ήδη μοναχού σε μονή του Αγ. Όρους, απαιτείται απλώς απόφαση της συνάξεως της μονής.

(γ) Η έξοδος από το Αγ. Όρος για κάθε δόκιμο ή μοναχό δεν είναι ελεύθερη, αλλά καθίσταται δυνατή μόνο κατόπιν σχετικής άδειας της οικείας μονής.

(δ) Η είσοδος στο Αγ. Όρος με σκοπό την εγκαταβίωση σε κάποια από τις είκοσι (20) κυρίαρχες μονές του ή τα διάφορα εξαρτήματά τους δεν υπόκειται καταρχήν σε καμία διατύπωση· ο Κ.Χ.Α.Ο. σιωπά σχετικώς...

Ωστόσο οι φοβίες που ήταν διάχυτες κατά την περίοδο του ψυχρού πολέμου, καθώς και το γεγονός ότι δεν υπήρχε συνταγματικός περιορισμός ή διεθνής πράξη που να ορίζει διαφορετικά, η ελληνική πολιτεία καθόρισε, με απόρρητες διαταγές του Υπουργείου Εξωτερικών (Δ/νση Εκκλησιών) και της Διοικήσεως του Αγ. Όρους, ως απολύτως απαραίτητα τα ακόλουθα δικαιολογητικά τα οποία έπρεπε να προσκομίσει στη μονή που επρόκειτο να τον δεχθεί για εγκαταβίωση ο αλλοδαπός που εισερχόταν στο Αγ. Όρος για λάβει την κουρά του αγιορείτη μοναχού:

i) Πιστοποιητικό γεννήσεως του υποψηφίου για να αποδεικνύεται η απαιτούμενη, κατά το άρθρο 93 Κ.Χ.Α.Ο., ηλικία των δεκαοκτώ (18) ετών.

ii) Πιστοποιητικό της αρμόδιας Εισαγγελικής Αρχής στο οποίο θα αποτυπώνεται η ποινική κατάσταση του υποψηφίου αλλοδαπού. Ωστόσο, έχει υποστηριχθεί ότι η υποχρέωση αυτή στερείται πρακτικής σημασίας και τούτο διότι από την έκδοση του εν λόγω πιστοποιητικού μέχρι την τελική είσοδο του αλλοδαπού στην αθωνική χερσόνησο μεσολαβεί συνήθως μακρύ χρονικό διάστημα, εντός του οποίου δεν αποκλείεται ο υπόψηφος αλλοδαπός να έχει προβεί στην τέλεση εγκληματικών πράξεων.

iii) Πιστοποιητικό της αρμόδιας εκκλησιαστικής αρχής ότι ο υποψήφιος ανήκει, εκ γενετής, στην Ορθόδοξη Ανατολική Εκκλησία ούτως ώστε να αποτρέπεται η εγκαταβίωση στο Αγ. Όρος ετεροδόξων, πολλώ δε μάλλον ετεροθρήσκων, και

σχισματικών, σύμφωνα άλλωστε και με τη συνταγματική επιταγή του άρθρ. 105 § 2 Σ.

iv) Υπεύθυνη δήλωση από την οποία να προκύπτει ότι ο υποψήφιος αλλοδαπός τελεί σε γνώση των διατάξεων που διέπουν το αγιορείτικο καθεστώς.

Στην ειδική περίπτωση που ο υποψήφιος είναι κληρικός, απαιτείται επισκοπική άδεια (απολυτήριο γράμμα) περί εξόδου του από το «κλίμα» στο οποίο ανήκει, κάτι το οποίο επιβάλλεται άλλωστε και από τους ιερούς κανόνες.

Όλα τα παραπάνω δικαιολογητικά υποβάλλονται από τον ενδιαφερόμενο αλλοδαπό στη Μονή όπου πρόκειται αυτός να εγκαταβιώσει και η οποία με τη σειρά της τα υποβάλλει στην Ι. Κοινότητα προκειμένου αυτή να τα διαβιβάσει, μέσω της Διοικήσεως του Αγ. Όρους, στο Υπουργείο των Εξωτερικών. Το τελευταίο, αφού εγκρίνει ή απορρίπτει, ολικώς ή μερικώς, τα προσκομισθέντα δικαιολογητικά, τα επιστρέφει, μέσω της αντιστρόφου οδού, στην Ι. Κοινότητα, η οποία και τα διαβιβάζει στο Οικουμενικό Πατριαρχείο που αποφαινεται τελικώς και αμετακλήτως επί της εισδοχής και εγκαταβιώσεως μόνο για εκείνους τους αλλοδαπούς για τους οποίους το Υπουργείο των Εξωτερικών έχει διατυπώσει θετική εισήγηση. Στο τελικό στάδιο τα δικαιολογητικά επιστρέφονται στην Ι. Κοινότητα, η οποία χορηγεί στην ενδιαφερόμενη μονή και τον αιτούντα την έγκριση της προσλήψεως.

Το γεγονός ότι η διαδικασία αυτή δεν υπήρξε καρπός νομοθετικής πρωτοβουλίας, αλλά προϊόν απόρρητων, απλών διαταγών και αποτέλεσμα συνήθους πρακτικής εφαρμογής, καταλείπει αναπάντητα πολλά ερωτηματικά για τη νομιμότητά της, επιπλέον δε «παρέχει ευρύ πεδίο για σκανδαλοθηρία και για τον λόγο ότι θεσπίζει ρυθμίσεις και, κατά μείζονα λόγο, περιορισμούς στο δικαίωμα εισόδου και επισκέψεως των αλλοδαπών και μόνο, κάτι το οποίο αντιβαίνει σαφώς στο άρθρο 5 § 2 Σ. που αποκλείει κάθε διάκριση με κριτήριο, μεταξύ άλλων, και την εθνικότητα

Το πρόβλημα οξύνθηκε και περιεπλάκη ακόμα περισσότερο όταν το έτος 1993 διατυπώθηκαν «καταγγελίες» ότι δύο Σκοπιανοί μοναχοί έγιναν δεκτοί για να εγκαταβιώσουν στην Ι. Μονή Γρηγορίου και ότι «εκατοντάδα Ρουμάνων και απροσδιόριστος αριθμός Ρώσων» εισήλθαν στο Άγ. Όρος αρχικώς για τετραήμερη επίσκεψη και στη συνέχεια εγκαταστάθηκαν ως δόκιμοι «κατά τρόπον ώστε να τίθεται σε κίνδυνο η εθνολογική σύνθεση των Ι. Μονών και αμιγούς έτι ελληνικής εθνικής συνθέσεως». Η τότε ηγεσία του Υπουργείου των Εξωτερικών ζήτησε σχετικώς τη γνώμη του Ν.Σ.Κ. το οποίο αποφάνθηκε, μεταξύ άλλων, ότι για την

εγγραφή αλλοδαπών λαϊκών ως δοκίμων μοναχών ή την κουρά τους, απαιτείται ευλογία του Οικουμενικού Πατριαρχείου και εκ των προτέρων χορήγηση άδειας παραμονής που εκδίδεται από τις κρατικές αρχές εφόσον δεν συντρέχουν λόγοι δημόσιας τάξεως και ασφάλειας.

Το Ν.Σ.Κ. στην ουσία δεν έκανε τίποτε άλλο παρά να στοιχηθεί με την ήδη διαμορφωθείσα, επί του εξεταζόμενου θέματος, νομολογία, όπως αυτή είχε ξεκάθαρα, έστω και κατά πλειοψηφία, αποτυπωθεί στην με αριθ. 2101/1991 απόφαση του Σ.τ.Ε., οι βασικές θέσεις της οποίας έχουν ως εξής:

Η είσοδος αλλοδαπού στην περιοχή του Αγ. Όρους προς το σκοπό να εγκαταβιώσει σε Ι. Μονή και να καρεί μοναχός, αποκτώντας έτσι την ελληνική ιθαγένεια, υπόκειται σε προηγούμενη άδεια της ελληνικής πολιτείας, η οποία χορηγείται από τον Διοικητή του Αγ. Όρους έπειτα από την υποβολή σχετικού αιτήματος εκ μέρους του ενδιαφερόμενου αλλοδαπού και εξυπηρετεί το σκοπό της διαφυλάξεως της δημόσιας τάξεως και ασφάλειας στην περιοχή. Η χορήγηση της παραπάνω άδειας δεν δεσμεύει τις Ι. Μονές να προσλάβουν ως δόκιμο ή μοναχό τον αλλοδαπό υπέρ του οποίου αυτή χορηγήθηκε, τη στιγμή που η τυχόν άρνηση χορηγήσεώς της πρέπει να στηρίζεται, για κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, στην επίκληση της συνδρομής λόγων αναγομένων αποκλειστικώς στην προστασία της δημόσιας τάξεως και ασφάλειας. Τέλος, η είσοδος και εγκαταβίωση αλλοδαπού σε μονή καθώς και η τυχόν γενόμενη κουρά του ως μοναχού, χωρίς να έχει προηγουμένως ζητηθεί και χορηγηθεί η σχετική άδεια εισόδου από τον Διοικητή του Αγ. Όρους, δεν συνεπάγεται την απόκτηση εκ μέρους του αλλοδαπού της ελληνικής ιθαγένειας, ενώ η κτήση της ιδιότητας του αγιορείτη μοναχού με την κουρά, η οποία είναι πράξη θρησκευτικού κατεξοχόν περιεχομένου, υπόκειται αποκλειστικώς στην προηγούμενη έγκριση του Οικουμενικού Πατριαρχείου, στην άμεση δικαιοδοσία του οποίου το Άγ. Όρος διατελεί εξ επόψεως πνευματικής.

Είναι γεγονός ότι το ζήτημα της εισόδου και εγκαταβιώσεως αλλοδαπού σε μονή του Αγ. Όρους και ειδικότερα το νόμιμο της προηγούμενης άδειας του Διοικητή και το απαραίτητο της «ευλογίας» του Οικουμενικού Πατριαρχείου δίχασε τους θεωρητικούς του δικαίου.

Κατά την πρώτη άποψη, που ταυτίζεται με το σκεπτικό των αποφάσεων του Σ.τ.Ε. και της γνωμοδοτήσεως του Ν.Σ.Κ., η προηγούμενη άδεια της πολιτείας αφενός δεν παραβιάζει το, συνταγματικώς κατοχυρωμένο, αυτοδιοίκητο του Αγ. Όρους, το οποίο δεν αποκλείει στο ελληνικό κράτος να λάβει, ακόμα και προληπτικώς, μέτρα για την αποτροπή κινδύνου αλλοιώσεως του ελληνορθόδοξου χαρακτήρα

του Αγ. Όρους και αφετέρου δεν δεσμεύει την Ι. Επιστοασία, η οποία μπορεί να αρνηθεί την έκδοση διαμονητηρίου, καθώς είναι διαφορετικός ο χαρακτήρας και η υφή των δύο πράξεων (άδειας Διοικητή - διαμονητηρίου Ι. Επιστοασίας).

Κατά τη δεύτερη άποψη η εγκαταβίωση αλλοδαπού στο Αγ. Όρος δεν προϋποθέτει άδεια οποιουδήποτε οργάνου της Διοικήσεως ούτε και του Διοικητή του Αγ. Όρους, αλλά μόνο των, κατά περίπτωση αρμόδιων, μοναστηριακών οργάνων, ο δε Διοικητής μόνο κατασταλτικώς μπορεί να κάνει έλεγχο νομιμότητας, πάντοτε βεβαίως στο πλαίσιο του αυτοδιοίκητου της αθωνικής πολιτείας.

Ωστόσο, ανάμεσα στις δύο αυτές, άκρως αντίθετες, τοποθετήσεις έχει υποστηριχθεί και μία τρίτη, μάλλον ενδιάμεση θέση, την οποία θεωρώ και ορθότερη. Σύμφωνα λοιπόν με αυτήν η είσοδος προσκυνητών, ημεδαπών και αλλοδαπών αδιακρίτως, στη χερσόνησο του Άθω για να μετάσχουν στη θρησκευτική λατρεία, καθώς και η εισδοχή σε αυτήν όσων έχουν την πρόθεση να εγκαταβιώσουν και να αποκτήσουν συνεπώς την ιδιότητα του αγιορείτη μοναχού, ως κατεξοχήν υπόθεση του Αγ. Όρους, εμπίπτει εξ ορισμού στο ρυθμιστικό πεδίο του, συνταγματικώς κατοχυρωμένου, αυτοδιοίκητου του. Συνεπώς, υποχρέωση των αλλοδαπών που επιθυμούν να εγκαταβιώσουν στο Αγ. Όρος να λάβουν προηγουμένως άδεια από το Διοικητή θα μπορούσε να καθιερωθεί μόνο με νόμο, ο οποίος, από τη στιγμή που θα ρυθμίζει ζήτημα αναγόμενο στα πλαίσια και τα όρια του αγιορείτικου αυτοδιοίκητου, θα πρέπει να ψηφισθεί σύμφωνα με την ειδική διαδικασία του άρθρ. 105 § 3 Σ. αντιθέτως, η εισαγωγή περιορισμών στο δικαίωμα προσβάσεως που θα γίνει με κοινό νόμο και ερήμην των αγιορειτών, λογίζεται εκ προοιμίου αντισυνταγματική, αφού προσβάλλει και καταστρατηγεί το αυτοδιοίκητο, στα πλαίσια του οποίου η συγκεκριμένη ρύθμιση (περιορισμοί στο δικαίωμα εισόδου και εγκαταβιώσεως) υπάγεται.

Όσον δε αφορά στην ανάγκη εγκρίσεως από το Οικουμενικό Πατριαρχείο της κουράς αλλοδαπού προκειμένου αυτός να αποκτήσει, μετά ταύτα και μόνον, την ιδιότητα του αγιορείτη μοναχού και συνακολούθως την ελληνική ιθαγένεια, είναι σαφές ότι το αγιορείτικο δίκαιο, καθορίζοντας επακριβώς τα επιμέρους θέματα στα οποία ασκείται η δικαιοδοσία του Οικουμενικού Θρόνου, πουθενά δεν μνημονεύει μεταξύ αυτών την έγκριση της κουράς και συνεπώς τέτοια έγκριση δεν απαιτείται, αφού ο Κ.Χ.Α.Ο. αρκείται στη σχετική απόφαση της μοναστηριακής συνάξεως, η οποία απλώς γνωστοποιείται στην Ι. Κοινότητα.

4. Γενικοί περιορισμοί στο δικαίωμα εισόδου και εγκαταστάσεως

A. Το άρθρο 105 § 2 εδ. δ´ Σ. ορίζει τα εξής: «Απαγορεύεται η εν αυτώ [sc. Αγίω Όρει] εγκαταβίωσις ετεροδόξων ή σχισματικών», ενώ παρεμφερής είναι και η διάταξη του άρθρ. 5 § 2 Κ.Χ.Α.Ο.

Η απαγόρευση εγκαταβιώσεως στο Άγ. Όρος ετεροδόξων ή σχισματικών, και κατά μείζονα λόγο ετεροθρήσκων, είναι σαφές ότι εισάγει περιορισμό του δικαιώματος εγκαταστάσεως. Ωστόσο, γίνεται δεκτό ότι ακόμα και η ευρωπαϊκή έννομη τάξη, που συχνά διακρίνεται για το φιλελεύθερο και προοδευτικό πνεύμα των ρυθμίσεων και νομοθετικών πρωτοβουλιών της, δεν αποκλείει καταρχήν την επιβολή περιορισμών του δικαιώματος εγκαταστάσεως σε περιοχές, που είναι αφιερωμένες στη θρησκευτική λατρεία και τελούν υπό ειδικό νομικό καθεστώς, όπως είναι το Άγιον Όρος, που είναι αφιερωμένο στην καλλιέργεια του ορθόδοξου μοναχισμού.

Η παραπάνω συνταγματική διάταξη εισάγει τη συγκεκριμένη απαγόρευση, χωρίς όμως να προσδιορίζει συγχρόνως και την έννοια του σχισματικού ή ετεροδόξου, ο καθορισμός του περιεχομένου των οποίων συναρτάται βεβαίως προς την ύπαρξη εκκλησιολογικών καταστάσεων περί των οποίων προβλέπουν οι κανόνες που συνιστούν την εσωτερική τάξη της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Εξ αυτού του λόγου, και συγκεκριμένα λόγω της καθαρώς πνευματικής διαστάσεως των ως άνω όρων, η ερμηνεία τους δεν ανήκει στα δικαστήρια και επομένως εκφεύγουν του ακυρωτικού ελέγχου του δικαστή.

Η Ι. Κοινότητα, όταν διαπιστώσει ότι στο Άγ. Όρος εγκαταβιώνει σχισματικός, αποφασίζει την απέλασή του, ο δε Διοικητής μεριμνά για την εκτέλεση της αποφάσεως. Εντούτοις, ο Διοικητής οφείλει να μην προχωρήσει, κατ' εξαίρεση, στην αναγκαστική απομάκρυνση του απελαυνομένου από το Άγ. Όρος, εάν και εφόσον ο τελευταίος τελεί υπό προσωπικές συνθήκες όλως εξαιρετικές (λ.χ. υγείας), τέτοιες που η απομάκρυνσή του αυτή θα προσέβαλε την αξία του ανθρώπου και θα αντέβαινε στην αρχή της αναλογικότητας.

Τέλος, υποστηρίζεται νομολογιακώς και η θέση ότι στο Άγ. Όρος επιτρέπεται η εγκατάσταση και εγκαταβίωση μόνο ορθοδόξων χριστιανών ως μοναχών, οι οποίοι, αποδεχόμενοι και αναγνωρίζοντας την άμεση, πνευματική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριάρχη, μνημονεύουν του ονόματος αυτού, με αποτέλεσμα να μην έχει θέση στην αθωνική χερσόνησο μοναχός, ο οποίος, με τη διακοπή της

διαμνημονεύσεως του ονόματος του Οικουμενικού Πατριάρχη, έπαυσε να αποδέχεται και να αναγνωρίζει την πνευματική του δικαιοδοσία.

Β. Σύμφωνα με το άρθρο 186 Κ.Χ.Α.Ο.: *«Η εις την χερσόνησον του Αγίου Όρους είσοδος των θηλέων κατά τα ανέκαθεν κρατούντα απαγορεύεται»,* ενώ συμπληρωματικώς το άρθρο 43β' Ν.Δ./τος 10/16.9.1926 προβλέπει ότι *«Η παράβασις του άρθρου 186 του Καταστατικού Χάρτου επισύρει την ποινήν φυλακίσεως δύο μηνών μέχρις ενός έτους, μη εξαγοραζομένης».*

Το άβατο, ως έννοια γενική, είναι ένας ιερός τόπος, απ' όπου αποκλείεται η παρουσία κάποιου (ή κάποιων). Στην αρχαιότητα από τους άγιους αυτούς χώρους μπορούσαν να αποκλειστούν συγκεκριμένα πρόσωπα για διάφορους λόγους. Μάλιστα, στην αρχαία Ελλάδα οι ναοί ήταν *«άβατον»* ή *«άδυτον»* ή *«άσυλον»* είτε για τις γυναίκες μόνο είτε για κάθε έναν που δεν ανήκε στο ιερατείο. Στην ορθόδοξη Εκκλησία η αρχή του αβάτου περιλαμβάνεται σε σύνολο διατάξεων του κανονικού και του βυζαντινού, πολιτειακού δικαίου, βρήκε δε τη δικαϊκή της έκφραση και αποτύπωση στους κανόνες του Μ. Αντωνίου, της Πενθέκτης (692) και της Ζ' Οικ. Συνόδου (787). Ως δικαιολογητικός λόγος θεσπίσεώς του προβάλλεται *«η απρόσκοπτη αφιέρωση των μοναχών και των μοναστριών στα ιδεώδη του μοναχικού βίου, καθώς και η αποφυγή αφορμών κολασμού, βλασφημίας και σκανδάλων».*

Ειδικώς για το Άγ. Όρος, όπως λεπτομερώς αναπτύχθηκε ανωτέρω, σε αρκετά Τυπικά είχε θεσπισθεί η απαγόρευση εισόδου για τους ανήβους, τους ευνούχους και τα θηλυκά ζώα. Για τις γυναίκες όμως, δύο μόνο αμυδρές, σχετικές αναφορές υπάρχουν, με αποτέλεσμα να οδηγούμαστε στη διαπίστωση ότι τελικώς η απαγόρευση εισόδου των γυναικών στην αθωνική χερσόνησο αποτελεί εθιμικό θεσμό του αγιορείτικου δικαίου. Έτσι, πρώτη γραπτή, άμεση και ευθεία, αποτύπωση του αγιορείτικου αβάτου για τις γυναίκες συναντάται στην παραπάνω 186 διάταξη του Κ.Χ.Α.Ο., του οποίου η γραμματική διατύπωση (*«..κατά τα ανέκαθεν κρατούντα...»*) επαληθεύει την εθιμική προέλευσή του και την αναγνώρισή του ως έκφραση και εκδήλωση του αγιορείτικου καθεστώτος.

Είναι γεγονός ότι το ζήτημα του *«αβάτου»* έχει βρεθεί επανειλημμένως στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος, καθώς γυναικείες, κυρίως, οργανώσεις υποστηρίζουν, ευκαίρως ακαίρως, την αντισυνταγματικότητά του και συγκεκριμένα την αντίθεσή του στην αρχή της ισότητας (άρθρο 4 Σ.) και της προσωπικής ελευθερίας (άρθρο 5 § 3 Σ.), όπως αυτή η τελευταία νοείται ειδικότερα ως ελευθερίας κινήσεως και κυκλοφορίας εντός των ορίων της

αθωνικής χερσονήσου. Ωστόσο, μια προσεκτικότερη και πιο νηφάλια προσέγγιση του ζητήματος καταδειχνει ότι το «αγιορείτικο άβατο» όχι μόνο δεν αντίκειται σε κάποια διάταξη του Συντάγματος, αλλά, μολονότι δεν προβλέπεται *expressis verbis* σ' αυτό, τυγχάνει συνταγματικής αναγνώρισεως και επιδοκιμασίας.

Έτσι, γίνεται δεκτό ότι η αρχή της ισότητας επιβάλλει μεν την ίση ή ομοιόμορφη μεταχείριση όλων ανεξαιρέτως των πολιτών που βρίσκονται κάτω από τις αυτές ή παρόμοιες συνθήκες, δεν αποκλείει δε τη διαφορετική νομοθετική ρύθμιση ανόμοιων, διαφορετικών ή ειδικών περιπτώσεων υπό την προϋπόθεση βεβαίως ότι η διαφορετική αυτή μεταχείριση στηρίζεται σε γενικά και απρόσωπα κριτήρια. Το άβατο του Αγίου Όρους είναι προφανές ότι πρόκειται για μία τέτοια ειδική περίπτωση που θεμελιώνεται στην παράδοση και την ιερότητα του τόπου, η οποία είναι αναμφιβόλως ικανή να δικαιολογήσει τη διαφορετική νομοθετική αντιμετώπιση, ενώ από τη στιγμή που ισχύει αδιακρίτως για όλο το γυναικείο πληθυσμό και όχι μεμονωμένως και εξαιρετικώς για μία συγκεκριμένη κατηγορία του προβάλλει αστήριχτη και μάλλον υπερβολική η οποιαδήποτε αιτίαση περί προσβολής της αρχής της ισότητας. Σχετικώς δε με το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία είναι αυτονόητο ότι αυτό, όπως και τα λοιπά ατομικά δικαιώματα, λογίζεται μεν απαραβίαστο, δεν κατοχυρώνεται ωστόσο απεριορίστως, αλλά υπόκειται σε, νόμιμους και πάντως όχι αυθαίρετους, περιορισμούς, όταν και όπως ορίζεται στο νόμο (άρθρο 5 § 3 Σ.).

Αρχικώς, γινόταν δεκτό ότι η συνταγματική κατοχύρωση του αβάτου εξασφαλιζόταν αποκλειστικώς με την παραπομπή στο άρθρο 105 Σ. το οποίο κατοχυρώνει το ειδικό, προνομιακό καθεστώς του Αγίου Όρους, ιδιαίτερη εκδήλωση του οποίου αποτελεί το άβατο που, με τη σειρά του, συντελεί στην απρόσκοπτη αφιέρωση των αγιορειτών στα μοναχικά ιδεώδη. Ωστόσο, μία τέτοια προσέγγιση κρίνεται σήμερα μάλλον ανεπαρκής, χωρίς βεβαίως να θεωρείται ταυτοχρόνως και λανθασμένη, με συνέπεια να αναζητείται μία ασφαλέστερη και πιο στέρεα βάση πάνω στην οποία θα αναπτυχθεί η συνταγματική θεμελίωση του αβάτου, που δεν είναι άλλη από το, συνταγματικώς κατοχυρωμένο, δικαίωμα στη θρησκευτική ελευθερία (άρθρο 13 Σ.).

Για τους μοναχούς και ειδικώς για εκείνους που μονάζουν στο Άγιο Όρος η πεποίθηση περί τηρήσεως της παρθενίας αποτελεί συστατικό στοιχείο της μοναχικής ομολογίας τους, συνδέεται με τον τρόπο εκπληρώσεως της λατρείας τους προς το Θεό, ανάγεται στον κύκλο των θρησκευτικών τους πεποιθήσεων, αποτελεί με άλλα λόγια περιεχόμενο της θρησκευτικής τους συνειδήσεως, οι οποίοι έχουν το δικαίωμα να αξιώσουν από την Πολιτεία, στο πλαίσιο της θρησκευτικής τους ελευθερίας, να διαφυλάξει και να προστατεύσει αυτήν την

οιονεί απομόνωσή τους, που τους εξασφαλίζει αδιατάρακτη τη μοναχική ειρήνη και ησυχία, απαραίτητη προϋπόθεση για τη συνάντηση με τον Θεό και την επικοινωνία μαζί Του. Προσθέτως, η συνταγματικότητα του αβάτου ενισχύεται και από την προσφυγή στη διάταξη περί προστασίας της ιδιοκτησίας της αθωνικής χερσονήσου (άρθρο 105 § 2 Σ.), η οποία ανήκει στις είκοσι (20) ιερές μονές που έχουν και το δικαίωμα να απαγορεύσουν την είσοδο στο έδαφός τους οποιουδήποτε προσώπου επιθυμούν.

Να υπογραμμιστεί δε ότι αυτό το προνομιακό καθεστώς που το Σύνταγμά μας έχει παραχωρήσει στο Άγιο Όρος όχι μόνο δεν εθίγη, αλλά αντιθέτως διασφαλίστηκε ρητώς με την προσχώρηση της Ελλάδας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες (ήδη: Ευρωπαϊκή Ένωση), η οποία εγγυήθηκε το σεβασμό και την προστασία του για λόγους αποκλειστικά *πνευματικούς και θρησκευτικούς*. Ωστόσο, και στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ενώσεως δεν έλειψαν κατά καιρούς οι αντιδράσεις για το εξαιρετικό αυτό καθεστώς που απολαμβάνει στη διεθνή σκηνή η μοναστική πολιτεία του Άθω. Χαρακτηριστικό δε προς τούτο είναι το γεγονός ότι, όταν στη Σύνοδο των Υπουργών Εξωτερικών της Ε.Ε., στις 15 Σεπτεμβρίου 1997, ο Έλληνας Υπουργός των Εξωτερικών Θ. ΠΑΓΚΑΛΟΣ, επιχείρησε να καταστήσει Κοινή Δήλωση των δεκαπέντε (15) τη μονομερή υπ' αριθ. 8 Δήλωση της Ελλάδας που η χώρα μας είχε καταχωρήσει συναφώς προς τη «Δήλωση για το καθεστώς των εκκλησιών και των μη ομολογιακών ενώσεων», η οποία ελήφθη τελικώς ως υπό σημείωση στη Διάσκεψη για τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, προκλήθηκε αντίδραση από δύο μέλη του Συμβουλίου των Υπουργών, τις γυναίκες Υπουργούς των Εξωτερικών της Φινλανδίας και της Σουηδίας.

Ωστόσο, είναι αλήθεια ότι κατά τη διάρκεια της μακραίωνης ιστορίας του Αγ. Όρους το άβατο γνώρισε, ως θεσμός, ποικίλες καταστρατηγήσεις και παραβιάσεις. Η ιστορία του αγιορείτικου μοναχισμού έχει καταγράψει μεμονωμένα, πλην διαπιστωμένα, περιστατικά εισόδου γυναικών στην αθωνική χερσόνησο, με πιο γνωστά την επίσκεψη που πραγματοποίησε αφενός ο Σέρβος βασιλιάς Στέφανος Δουσάν μετά της συζύγου του Ελένης, το 1347 και αφετέρου ο Άγγλος πρεσβευτής Στρ. Κάνιγκ, επίσης μετά της συζύγου του, το έτος 1850.

Πηγή: agioritikesmnimes.blogspot.gr